

Látható hang

Mózes első könyve szerint a teremtés aktusa a kimondott szó, vagyis hang által ment végbe. Az, hogy a bibliai elbeszélésekben a Teremtőről csak a legéteiribb érzéki tapasztalat közvetítésével alkothatunk fogalmat, mindennél jobban kifejezi, milyen felkavaró szellemi fordulatot jelenthetett születése idején a judaizmus, amely egy testetlen, láthatatlan, anyagtalan és mégis mindenütt és mindenkor jelenvaló hatalmat szegezett szembe a bálványokkal. Ha pedig némely radikális filozófiai spekulációkat félresöpörünk, és jelenleg is létezőnek tételezzük világunkat, úgy a teremtő szavaknak máig visszhangozniuk kell benne; vagy legalábbis szüntelenül – a *misna* szó értelméhez hűen – ismételnünk kell a teremtés, a Tóra, azaz a törvény szavait, máskülönben állhatatlanságunk, földhözragadtságunk, mohóságunk és kétkedésünk rögvést arra hajlamosítana minket, hogy újfent leboruljunk az aranyborjú előtt. Nem véletlen hát, hogy képalkotás és bálványimádás szorosan összefonódott a világunkat egy egyszerre archaikus és újszerű rend, a Magvak, az Ünnepek, az Asszonyok, a Károk, a Szentségek és a Tisztasági törvények címszavai köré szervező tanítók, a *Misna* néven ismert szövegkorpuszt megalkotó bölcsek tudatában: még akkor is, ha ők és utódaik számos véleményt és iróniától sem mentes kommentárt fogalmaztak meg pl. a figurális ábrázolás valamiképpen mégiscsak elfogadható módjairól.

De hogyan ragadhatjuk meg, tehetjük láthatóvá, befogadhatóvá a legkevésbé profán módon a legszédítőbb absztrakciót, pontosabban az absztrahálás szellemét? Alighanem csak a zoltárokat kísérő, mára feledésbe merült dallamok, a költészet, a nyelvet magába záró ugyancsak elvont jelek: a betűk révén. Ilyenformán pedig az írás is képalkotás – a láthatatlan láttatása. A második mózesi parancsolatból eredő, a hagyományos képekkel és faragványokkal vagy természeti tüneményekkel szembeni bizalmatlanság vezetett oda, hogy az írás, az írásbeliség vált a zsidóság egyfajta attribútumává, olyannyira, hogy csak a legszentebb szövegek részesülhettek a formába öntés kegyelmében: mindenekelőtt a Tóra, majd hosszú évszázadok után a törvényerőre emelkedett magyarázatok gyűjteménye, a *Misna*, habár még a szóbeli kinyilatkoztatást szükségszerűen torzító írást is bizonyos fenntartások övezték. A teremtett világot másoló színek és plasztikus formák hiányáért az a tudat nyújtott kárpótlást, hogy rejtett, azaz igazi értelme a látás útján amúgy is hozzáférhetetlen: hiszen a misztikusok szerint betűk kombinációjából alkotott mindenséget nem nézni, hanem olvasni kell.

A héber és a magyar nyelvbe többszörösen beavatott Uri Asaf a *Misna*, a midrások, a *Zohár*, a *Báhir* könyvének fordítójaként, ily módon a tórai vagy zsidó hagyomány művelőjeként, tehát mint olyasvalaki, aki a vallási praxistól függetlenül is mindenestől ennek a szellemnek a közegében mozog, tökéletesen tisztában van azzal, milyen szűk teret enged e tradíció a művészi szabadságnak és önkifejezésnek, vagyis az *öntörvényűségnek*. A szent szövegek tolmácsolásához szükséges alázata, az életrajzi tényeit, személyes élményanyagát hermetizmusba burkoló költészete és prózája tükrében tűnik hát csak igazán vakmerő vállalkozásnak, hogy festőként is megkísérli ábrázolni a szemmel nem láthatót. Igaz, a görögök meg a latinok úgy tartották, „a festészet néma költészet, a költészet beszélő festészet” – és bár Uri Asaf költészete és festészete azonos intenciókból ered, mégis meglepő, milyen feszültség van írásai filigrán jellege, valamint különös hevületet, lendületet, zabolátlan expresszivitást sugárzó, jellemzően nagy méretű vásznai és azok nem egyszer nyers textúrája között. Ez utóbbiak első pillantásra valaminek az áthágásáról tanúskodnak. Hiába derengenek fel rajtuk olykor emberi alakok, szentföldi növények vagy tájak, rendre az a benyomásunk, hogy nem a közvetlen valóságot mutatják, hanem valami olyasmit, ami túl van azon, vagy megelőzi azt; de

ugyanígy a kalligrafikus, héber betűk ihlette művei is levedlik a tóramásolók kezét megkötő szigorú szabályokat. Pedig ismétlés ez is, akárcsak a *Misna*, és miként az értelmezők szerint a szent szövegekben nincs felesleges írásjegy, feltételezésem szerint ezeken a képeken sincs szándéktalan vagy öncélú vonás. Nem lepne meg, ha Uri Asaf olyasmit mondana, hogy egy számára sem teljesen ismert készítés vezeti a mozdulatait. Csakhogy míg más festők pl. magát a fényt próbálták megfesteni, ő az egymásnak torlódó roppant légtömegeket, a jelentéssel telítődő űrt, valamiféle elementáris mozgást, a vizek felett lebegő szellemet megidéző képein a teremtő gesztust, a létesülés örök pillanatát tárja elénk. Újra meg újra azt bizonyítva, hogy a bibliai teremtés sem egyszeri esemény volt, hanem életünk minden momentumában megismétlődik. „Ha Isten nem az ismétlést választotta volna – írja Kierkegaard –, akkor a világ sem létezne: tartalom nélküli üres lármába fulladna az egész élet”. Az ismétlés – mondja ugyanő – nem más, mint „a létezés komolysága”. Jól rímel ez a gondolat az Írás magyarázatának arra a rabbinikus alapelvére, melyet sok egyéb mellett éppen Uri Asaftól tanultam a műtermében töltött esték alkalmával, mikor is afféle világi mesterként Maimonidészről vagy Kafkáról, Alexandriai Philónról vagy Tarján Hédiről, a kabbaláról vagy Celanról beszélve próbált minket elvezetni művei forrásvidékére, és amely úgy szól, hogy a Tórában egyidejűség uralkodik, nincs benne előtte és utána. Mindennek fényében nevezhetném Uri Asaf művészetét egzisztencialistának, de fesztelenül mondhatom zsidó festészetnek is: képei ugyanis végérvényes választ adnak arra a könyvtárnyi irodalmat szülő kérdésre, hogy létezhet-e vajon ilyesmi, és ha igen, miben is állna. Olyan festészet tehát az övé, amely nem funkciója, szimbolikája, tematikája vagy alkotója miatt érdemli e jelzöt, hanem mert a Tóra szellemében, a teremtés szakadatlan művéhez kapcsolódva mond valamit arról, amit előbb a létezés komolyságának neveztünk. Meggyőződésem hát, hogy ha megjelenne most körünkben a bálványokat és papjaikat pusztító bibliai próféták egyike, mondjuk, a zsidó ünnepekre évezredek óta rendre meginvitált, de mindeddig hiába várt Elijáhu, eszébe sem jutna darabokra zúzni a falakon függő képeket: talán inkább megrendülne a felismeréstől, hogy végre megpillanthatja rajtuk azt, amit egykor csak hallhatott.

Csáki Márton